

In memoriam: H.W. von der Dunk

Pleitbezorger van de verhalende geschiedschrijving

Achtergrond - 24 augustus 2018 - Auteur: Hanco Jürgens

Donderdag werd bekend dat historicus H.W. von der Dunk (89) is overleden. De emeritus-hoogleraar aan de Universiteit Utrecht is een begrip onder Nederlandse historici. Hij heeft met zijn werk en zijn vele publieksoptredens veel bijgedragen aan een beter begrip van de Duitse geschiedenis in Nederland. Historicus en DIA-medewerker Hanco Jürgens was zijn laatste student-assistent.

Vlak na mijn studie kwam ik bij hem thuis in Bilthoven om verslag te doen van een korte onderzoeksreis naar Hamburg. Toen ik hem ook een paar foto's liet zien, bleek ik niet alle Hamburgse kerktorens bij naam te kennen. H.W. von der Dunk – slechts weinigen noemden hem Hermann – kon het niet laten mij te corrigeren. Ietwat achteloos liet ik me ontvallen dat dat toch nutteloze kennis was. Hij veerde op en zei enthousiast met de wijsvinger omhoog: “Dat is de beste kennis”. Het is kenmerkend voor zijn visie op de geschiedenis.

Von der Dunk genoot evenzeer van brede verbanden als van het nutteloze detail. In zijn werk over de dramatische ontwikkelingen in de negentiende en twintigste eeuw stond de mens in al zijn facetten centraal. Hij was gefascineerd door de ontmoeting met geleefde levens, met herkenbare persoonlijkheden die appelleren aan onze (on)vermogens en die het vinden van onze eigen identiteit mogelijk maken. En dat droeg hij als geen ander uit in zijn colleges, in de media, op congressen en in de vele boeken die hij schreef. Studenten liepen met hem weg, ook omdat hij als geen ander allerlei historische figuren op het toneel kon zetten. Zelf herinner ik me goed hoe hij in het college over cultuur in de Republiek van Weimar het lied ‘Seeräuber Jenny’ uit de ‘Dreigroschenoper’ zong: “Und das Schiff mit acht Segeln, und mit fünfzig Kanonen, wird beschossen die Stadt.”

Zijn eruditie en voorkomen maakte van hem een prototype historicus zoals het publiek dat graag wilde zien. Tijdens zijn loopbaan, maar vooral in de periode dat er veel werd gesproken over de moeizame Nederlands-Duitse verhoudingen, begin jaren negentig, speelde hij zijn rol als publiekshistoricus met verve. Hij hield de Nederlanders een spiegel voor door gemakzuchtige oordelen over Duitsers af te wijzen. Hij benadrukte vooral hoe groot de schok van de bezetting was voor de Nederlandse bevolking, die tijdens de Eerste Wereldoorlog de dans was

ontsprongen. Des te harder kwam het oorlogsgeweld aan.

Hij benoemde ook de pijnpunten van het Nederlandse verleden

Na de oorlog waren Nederlanders weinig kritisch over hun eigen rol in de bezettingsjaren. Von der Dunk liet niet na om het negatieve beeld van Duitsers te nuanceren. Hij had weinig op met de idee van de Duitse *Kollektivschuld*. Veel Duitsers waren immers ook slachtoffer van het oorlogsgeweld of geheel tegen hun zin erbij betrokken geraakt. Hij benoemde ook de pijnpunten van het Nederlandse verleden, zoals het hoge percentage Nederlandse joden dat in concentratiekampen is vermoord. Omdat zijn moeder joods was, vluchtte zijn familie vlak voor de oorlog naar Nederland. Twee achtergebleven tantes van hem hebben de oorlog niet overleefd.

Anders dan veel van zijn collega's was Von der Dunk bereid om het publiek een morele boodschap mee te geven. Als een van de weinige Nederlandse historici was hij in staat om het verhaal van de geschiedenis van de twintigste eeuw op camera te vertellen, onder meer bij de educatieve omroep Teleac. Als een van de weinigen kwam hij in de buurt van beroemde Britse televisie-historici als A.J.P. Taylor, Simon Schama of David Wood.

Geschiedschrijving en literatuur zijn volgens hem tweelingen

Maar binnen de historische wereld was hij vaak een eenling met eigenzinnige ideeën over het vak. Zijn idee dat de geschiedenis een onwetenschappelijke wetenschap is, werd zeker niet door iedere vakgenoot gedeeld. Von der Dunk was een groot pleitbezorger van de verhalende geschiedschrijving, die in zijn tijd de wind mee had met historici als Emmanuel Le Roy Ladurie, Carlo Ginzburg of Nathalie Zemon Davis. Van een strikte scheiding tussen geschiedvorsching en geschiedschrijving moest hij niets hebben. Volgens hem gaan ook aan het onderzoek verhalen vooraf. Zij worden kritisch tegen het licht gehouden in het archief om te worden opgefrist, opnieuw te worden vormgegeven om door te geven aan nieuwe generaties.

Von der Dunk zag Kleio als een muze. Hoewel zijn zinnen soms wat konden meanderen, blonk hij uit in treffende metaforen waarmee hij zijn alinea's vaak afrondde. Geschiedschrijving en literatuur zijn volgens hem tweelingen. Door de verwetenschappelijking van het vak dreigde in zijn ogen de functie van het verleden in de samenleving verloren te gaan. Daarom ook was hij kritisch over vakbroeders en -zusters die niet in staat waren hun publiek te boeien. Bij vrijwel elk congres was er wel iemand die in zijn ogen door het ijs zakte. Steevast liet hij zijn ergernis hierover blijken.

Zelf heeft hij een groot, afwisselend oeuvre nagelaten, variërend van het doorwrochte proefschrift over Duitse vroeg negentiende-eeuwse revolutionairen en het ontstaan van België, een groot aantal bundels met spreekbeurten, artikelen en krantencolumns, een inleiding op het conservatisme, de eigen familiegeschiedenis tot aan zijn magnum opus: 'De verdwijnende hemel. Over de cultuur van Europa in de twintigste eeuw', dat uitkwam in 2000.

Zijn leerlingen gaf hij de opdracht mee om zich goed in te leven in een andere tijd

Zijn leerlingen gaf hij de opdracht mee om zich goed in te leven in een andere tijd alvorens te oordelen. Des te opmerkelijker was het dat hij steeds minder aansluiting leek te hebben met zijn eigen tijd, waar de wereld van het getal heerst en waar het aantal publicaties in A-tijdschriften hoger wordt aangeslagen dan de overgave van kennis aan nieuwe generaties. Hoewel hij zeker een punt had, is het de vraag of hij niet over het hoofd zag hoeveel boeken juist jonge historici publiceerden.

Von der Dunk kon enorm worstelen met apparaten - van de kopieermachine tot aan het stoplicht dat net iets te lang op rood stond. Het is dus misschien niet zo verwonderlijk dat hij weinig ophad met bestuurders, die hij graag afschilderde als apparatsjiks die geen *feeling* hebben met de werkvloer. Dat deze mensen ook gewoon hun best doen, kon er bij hem niet in.

In de jaren negentig relativeerde hij nog het cultuurpessimisme waar hijzelf uiteindelijk wel wat door bevangen was. In een veelgelezen essay stelde hij dat elke tijd een overgangstijd is. Ook vond hij dat cultuurpessimisten ongelijk hebben omdat bij alle maatschappelijke veranderingen het verleden telkens in beweging is en omdat grote geesten in het oneindige spel van vernieuwing en reactie steeds opnieuw een onuitputtelijk reservoir van inspiratie blijken te zijn. Aan deze gedachte kunnen ook toekomstige generaties historici zich vasthouden.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/27592/in-memoriam-hw-von-der-dunk>